

CU PRIVIRE LA LOCALIZAREA CONSTANTIANEI

DE

I. BARNEA

Dezvoltînd o ipoteză formulată mai înainte¹, Em. Popescu, *Constantiana — un problème de géographie historique de la Scythie Mineure*, ByzZ, 66, 1973, p. 359—382, caută să demonstreze că oraşul Constantiana menţionat de Hierocles (*Synecdemus*), Procopius *De aedificiis*, IV, 11) şi de o inscripţie greacă din secolul al VI-lea, găsită la Constanţa (AEM, 14, p. 30, nr. 63), nu se afla pe locul sau în vecinătatea oraşului Constanţa de astăzi, după cum se credea pînă acum, ci spre nord de Histria, la Capul Dolojman, acolo unde V. Pârvan presupunea că ar fi existat vechiul *Argamum*. Deoarece în unele manuscrise ale textului lui *Synecdemus* şi în *Notitia episcopatum* numele localităţii apare la plural Κωνσταντιαναι (= *Constantianae*), autorul presupune în continuare că sub acelaşi nume, în afară de importanta aşezare de la Dolojman, era cuprinsă şi mica fortăreaţă (*castellum*) ce se afla vis-à-vis, pe insula *Bisericuşa* de pe lacul Razelm. *Argamum* ar fi de căutat mai departe, spre nord de capul Dolojman, la Sarichioi, în peninsula formată de lacul Razelm, lacul Babadag şi canalul ce leagă cele două lacuri, unde la sfîrşitul secolului trecut — începutul celui prezent au fost descoperite importante vestigii antice, printre care şi resturile unui dig de piatră. Nu se exclude nici localizarea anticului *Argamum* la Murighiol, cu atît mai mult cu cît Hecateu din Milet pretinde că acesta era un oraş situat pe Dunăre ('Οργάμη·πόλις ἐπὶ τῶν Ἴστρω).

Cît despre metropola *Tomis*, se arată că există dovezi că aceasta şi-a păstrat numele pînă către mijlocul secolului al IX-lea. Abia în secolul al X-lea în locul vechii denumiri apare cea de *Constantia*, pentru prima oară la Constantin Porfirogenetul (*De adm. imperio*, 9, 98).

Bazîndu-se pe un text încă enigmatic, datorat lui Pseudo-Codinos, autorul înclină să creadă că fosta capitală a provinciei Scythia Minor şi-ar fi primit noul nume în această vreme după o persoană făcînd parte din casa imperială cu numele *Constantia*, *Constantza* sau *Constantinus* (? !).

Ipoteza susţinută de Em. Popescu cu privire la localizarea Constantianei la Dolojman este ispititoare, ea sprijinîndu-se pe faptul că Hierocles şi *Notitia episcopatum*, enumerînd cetăţile de pe litoralul provinciei Scythia Minor de la sud la nord, aşază acest oraş imediat după Histria.

¹ Em. Popescu, TIR, L. 35, Bucureşti, 1969, s.v.; idem, *Contribuţii la geografia istorică a spaţiului balcano-dunărean în secolele V—VII e.n.* (rezumat al tezei de doctorat la Universitatea din Bucureşti, Facultatea de istorie), 1970, p. 18—19.

Nu trebuie însă pierdut din vedere că reluarea în ultimul timp a săpăturilor arheologice la Capul Dolojman a dus la descoperirea în acest loc a unei aşezări intens locuite începînd din secolele VIII—VII î.e.n., pînă în secolul al VII-lea e.n., cu aceeaşi ceramică greacă arhaică, clasică, elenistică şi romană ca şi la Histria². Ce nume purta aşezarea de la Capul Dolojman înainte de a se numi Constantiana, adică, după noi, cel mai probabil în timpul lui Constantin cel Mare şi al fiilor săi? Înlocuirea înainte de mijlocul secolului al VI-lea a vechii denumiri Argamum cu cea de Constantiana nu poate fi susţinută, deoarece ea se întilneşte la Procopius, pe lista oraşelor refăcute de Iustinian; Ἀργαμῶ (*De aedif.*, IV, 11). Urmează ca numai noi descoperiri şi în special aceea a unei inscripţii menţionînd numele oraşului să rezolve definitiv această problemă. Pînă atunci rămîne cel puţin la fel de valabilă ipoteza că *Constantiana* ar fi putut fi un cartier sau un dublet al anticului *Tomis*³, fără să poată fi exclusă presupunerea existenţei ei într-un al treilea punct pînă acum încă nebănuit, de pe teritoriul provinciei Scythia Minor.

Înainte de a termina, socotim necesare unele precizări în legătură cu două afirmaţii din articolul la care ne-am referit mai sus. Una are în vedere episodul descris de cronică la Skylitzes-Cedren cînd, după înfrîngerea lui Sviatoslav la Dorostolon (971), au venit la Tzimiskes soli „din Constantia şi din celelalte fortăreţe de dincolo de Istru” (ἐκ Κωνσταντίας καὶ τῶν ἄλλων φρουριῶν, τῶν πέραν ἰδρυμένων τοῦ Ἰστρου, Cedren, II, Bonn, 1839, p. 401), ca să-i ceară iertare pentru că se aliaşeră cu Sviatoslav (p. 380, nota 80). Chiar dacă cronicarul bizantin face o confuzie, din text rezultă că este vorba de un oraş cu numele *Constantia*, care se afla „dincolo” de Dunăre, ca şi celelalte fortăreţe de unde au venit solii. De aceea unii cercetători care s-au referit la acest text s-au gîndit mai curînd la Constantiniana Daphne din stînga Dunării⁴.

A doua afirmaţie priveşte textul enigmatic atribuit lui Pseudo-Codinos, pe care l-am amintit mai sus. În acest text se pare că se face o confuzie între împăraţii Constantin cel Mare şi Constantin al VII-lea Porfirogenetul, în acelaşi fel în care autorul lucrării *De administrando imperio* (cap. 53), vorbind despre unele evenimente petrecute pe teritoriul Dobrogei, îl confundă pe Constantin cel Mare cu Constantin al IV-lea Pogonatul. În legătură cu acest ultim text, Em. Popescu scrie că în *Omagiu lui Petre Constantinescu-Iaşi*, Bucureşti, 1965, p. 162—163 şi *Din istoria Dobrogei*, II, p. 389, 441, ne-am folosit de ideile lui P. Ş. Năsturel din recenzia publicată în *Dacia*, N. S., 1, 1957, p. 371—372, la cartea: Constantin Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, greek text edited by Gy. Moravcsik, english translation by R. H. Jenkins, Budapesta, 1949, fără să-l menţionăm deloc („sans

² M. Coja, *BMI*, 41, 1972, 3, p. 33—42.

³ R. Vulpe, *Pontice*, 2, 1969, p. 158—165.

⁴ N. Bănescu, *Bizanţul şi romanitatea de la Dunărea de Jos* (Academia Română, Discursuri de recepţie, LXXII), Bucureşti, 1938, p. 22; B. Cămpina, *NEH*, 1, 1955, p. 192—194; N. A. Oikonomidēs, *RESEE*, III, 1965, 1—2, p. 63. P. Diaconu, *Pontica*, 4, 1971, p. 311—318, localizează *Dafne* la Izvoarele (fost Pîrjoaia), jud. Constanţa.

mentioner du tout⁵) pe autor. În cazul de față, ca și în altul anterior⁵, sîntem de părere că este vorba de o acuzație fără temei, deoarece în articolul: *Cu privire la relațiile dintre Dobrogea și Chersones în secolele IV—X*, publicat de noi în *Omagiu...* menționat (p. 162), se face trimiterea la recenzia amintită.

SUR LA LOCALISATION DE CONSTANTIANA

RÉSUMÉ

L'auteur exprime ses doutes au sujet de la localisation de la cité romano-byzantine *Constantiana* (-ae) proposée par Em. Popescu dans son étude publiée dans *ByzZ* 66, 1973, 359—382. En effet, celui-ci s'attache à démontrer que la cité en question n'occupait pas l'emplacement de l'actuelle ville de Constanța, n'étant située ni même dans son proche voisinage comme on le supposait jusqu'à présent, mais qu'il convient de la localiser au nord d'Histria, à Capul Dolojman, à l'emplacement présumé de l'ancienne Argamum. Contrairement à l'opinion d'Em. Popescu, l'auteur, fondé sur les résultats des fouilles reprises dernièrement à Capul Dolojman et qui ont mis au jour un site intensément habité depuis les VIIIe — VIIe siècles av. n. è. jusqu'au VIIe siècle de n. è., avec une céramique grecque archaïque, classique, hellénistique et romaine analogue à celle trouvée à Histria, incline à croire qu'il s'agit là réellement de l'Argamum, mentionnée pour la première fois sous ce nom par Hécatée de Milet et pour la dernière fois par Procope. Jusqu'à la mise au jour d'autres documents archéologiques et, notamment, d'une quelconque inscription avec le nom de la ville, l'auteur estime qu'il y a des chances égales au moins pour que l'ancienne hypothèse qui tenait *Constantiana* pour un quartier de Tomis-Constanța à l'époque romano-byzantine ou pour un doublet de son nom ne soit pas écartée.

En poursuivant dans ce sens, l'auteur précise que le texte de Skylitzès-Cedrenus laisse à supposer que la forteresse *Konstanteia*, mentionnée dans la chronique byzantine, était située sur la rive gauche du Danube. Il démontre aussi l'inanité des accusations portées contre lui par Em. Popescu.

•

⁵ I. Barnea, *AIESEE, Bulletin*, X, 2, 1972, p. 164, nota 73 și p. 175, nota 110.

